

Sygn. akt I UZ 40/15

POSTANOWIENIE

Dnia 22 marca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bogusław Cudowski (przewodniczący)

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z odwołania W. .przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 22 marca 2016 r.,
zażalenia ubezpieczonego na postanowienie Sądu Apelacyjnego
z dnia 23 lipca 2015 r.,

uchyla zaskarżone postanowienie.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny, w sprawie z odwołania W. K. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych, o prawo do emerytury, postanowieniem z dnia 23 lipca 2015 r. odrzucił apelację W. K. od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w G. z dnia 10 czerwca 2014 r.

W uzasadnieniu wskazano, że w dniu 28 lutego 2013 r. W. K. wystąpił do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z wnioskiem o emeryturę, podając między innymi, że nie jest członkiem otwartego funduszu emerytalnego i nie wnosi o przekazanie środków zgromadzonych w tym funduszu, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa.

Decyzją z dnia 25 lipca 2013 r. organ rentowy odmówił ubezpieczonemu prawa do emerytury, wskazując, że na dzień 1 stycznia 1999 r. nie udokumentował

wymaganego 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach, wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, a ponadto jest członkiem otwartego funduszu emerytalnego.

W odwołaniu od powyższej decyzji ubezpieczony domagał się jej zmiany i przyznania przedmiotowego świadczenia, podnosząc, że pracę w warunkach szczególnych wykonywał w wymienionych okresach zatrudnienia, a w oświadczeniu z dnia 21 grudnia 2013 r. (nadanym w urzędzie pocztowym w dniu 23 grudnia 2013 r.) przyznał, że jest członkiem otwartego funduszu emerytalnego i wniósł o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku funduszu, za pośrednictwem ZUS, na dochody budżetu państwa.

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 10 czerwca 2014 r. zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że przyznał ubezpieczonemu prawo do emerytury od dnia 23 grudnia 2013 r. (pkt 1) oraz orzekł o kosztach procesu (pkt 2).

Apelację od powyższego orzeczenia wywiódł ubezpieczony, zaskarżając wyrok w części, tj. w pkt 1 w zakresie daty, od której Sąd pierwszej instancji przyznał mu prawo do emerytury, czyli od 23 grudnia 2013 r. Powołując się na zarzut błędu w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę wyroku przez przyjęcie, że dopiero w dniu 23 grudnia 2013 r. spełnił łącznie wszystkie konieczne przesłanki prawa do świadczenia, skarżący wniósł o zmianę wyroku i przyznanie prawa do emerytury od dnia złożenia wniosku, czyli od 28 lutego 2013 r., względnie o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania oraz przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, gdyż nie zostały opłacone w całości lub w części.

Sąd Apelacyjny wskazał, że ponieważ wniesiony środek odwoławczy dotyczy przedmiotu nieobjętego rozstrzygnięciem w sentencji orzeczenia, to apelacja ubezpieczonego jest niedopuszczalna z powodu braku substratu zaskarżenia. Sąd zauważył, że konstrukcja zaskarżonego wyroku, niezawierająca rozstrzygnięcia o oddaleniu odwołania w jakiegokolwiek części, w tym zwłaszcza w zakresie daty przyznania ubezpieczonemu prawa do emerytury, oznacza, „że odwołanie od decyzji organu rentowego zostało uwzględnione w całości”, tym bardziej, że ubezpieczony nie złożył wniosku o uzupełnienie tegoż wyroku, co w konsekwencji

oznacza brak możliwości zaskarżenia rozstrzygnięcia Sądu pierwszej instancji odnośnie do daty przyznania prawa do świadczenia stosownie do wniosku apelacji.

Ubezpieczony zaskarżył to postanowienie, zarzucając mu naruszenie art. 370 k.p.c. i art. 373 k.p.c. i wnosząc o jego uchylenie.

W uzasadnieniu podniesiono, że nie sposób zgodzić się ze stanowiskiem Sądu Apelacyjnego, gdyż zgodnie z utrwaloną linią orzecniczą w szczególnych sytuacjach procesowych brak orzeczenia o oddaleniu żądania w pozostałej części oznacza *implicite* odmowę jego zasądzenia. Możliwe jest zatem wówczas zaskarżenie orzeczenia w tej części środkiem odwoławczym. Wyjątek taki przyjęto w przypadku spraw z odwołań od decyzji organów rentowych z uwagi na szczególnie przedmiot tego postępowania.

Jednocześnie podkreślono, że apelacja dotyczy rozstrzygnięcia merytorycznego zawartego w treści wyroku, albowiem Sąd przyznał prawo do emerytury od 23 grudnia 2013 r., z tą datą jednak ubezpieczony się nie zgadza i wnosi o przyznanie prawa do emerytury od 28 lutego 2013 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W literaturze i orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się na ogół, że wyrok jest niepełny, jeżeli sąd nie odniósł się do przedmiotu procesu określonego treścią żądania i jego podstawą faktyczną, nieobejmujący zatem wszystkiego tego, co stanowiło przedmiot rozpoznania. Taki wyrok nie może być w tym zakresie zaskarżony, gdyż nie jest błędny. Zatem w takiej sytuacji, gdy strona wniosła środek odwoławczy dotyczący przedmiotu nieobjętego rozstrzygnięciem w sentencji orzeczenia, to środek ten podlega odrzuceniu jako niedopuszczalny z powodu braku substratu zaskarżenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia: 25 lutego 1997 r., II CKN 15/97, OSNC 1997 nr 6-7, poz. 89; z 11 września 2002 r., V CKN 1165/00, LEX nr 57221; z 19 lipca 2006 r., I CZ 35/06, LEX nr 584195; z 10 listopada 2009 r., II PZ 19/09, LEX nr 574537; z 21 września 2011 r., II PK 34/11, LEX nr 1103014).

Kwestia ta nie przedstawia się jednak tak jednoznacznie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych. Jeszcze przy stosowaniu przepisów ustawy z

dnia 28 lipca 1939 r. – Prawo o sądach ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 1961 r. Nr 41, poz. 215 ze zm.) zarysowały się przeciwstawne poglądy. Zgodnie z jednym, odpowiednie stosowanie przepisów kodeksu postępowania cywilnego do postępowania przed okręgowymi sądami pracy i ubezpieczeń społecznych wskazuje, że gdy sąd ubezpieczeń społecznych nie orzekł o całości żądania strony, albo nie zamieścił w wyroku dodatkowego orzeczenia, które powinien zamieścić z urzędu, stronie przysługuje uprawnienie do złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku na podstawie art. 351 k.p.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 listopada 1982 r., II URN 144/82, OSPiKA 1984 nr 1, poz. 17 z aprob. glosą S. Dalki i J. Rodziewicza). W myśl innego poglądu, gdy prawidłowo ustalony stan faktyczny wskazuje, że uprawnionemu przysługuje świadczenie wyższe, a organ rentowy lub organ odwoławczy przyznał świadczenie niższe, nie oddalając dalszego roszczenia, to w takim orzeczeniu (decyzji) *implicite* zawarta jest odmowa świadczenia wyższego; w związku z tym dopuszczalne jest zaskarżenie wyroku w części dotyczącej takiej odmowy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 września 1982 r., II URN 136/82, OSPiKA 1984 nr 1, poz. 18 z kryt. glosą S. Dalki i J. Rodziewicza).

W późniejszych orzeczeniach były równolegle prezentowane obydwa te stanowiska, w zasadzie zależnie od przedmiotu żądania. Sąd Najwyższy wskazywał na konieczność uzupełnienia wyroku i przyjmował, że apelacja wniesiona od nieistniejącego orzeczenia sądu pierwszej instancji, podlega odrzuceniu jako niedopuszczalna (art. 367 § 1 oraz 370 k.p.c.) w sprawie o przyznanie renty stałej (por. postanowienie z dnia 16 października 2007 r., I UK 200/07, LEX nr 889868), w sprawach o zastosowanie wyższego wskaźnika wysokości podstawy wymiaru (por. postanowienia z dnia 4 lutego 2011 r., I UZ 174/10, LEX nr 1391158, oraz z dnia 14 stycznia 2015 r., II UZ 60/14, LEX nr 1652391), w sprawach o objęcie ubezpieczeniem społecznym (por. postanowienie z dnia 14 kwietnia 2011 r., II UZ 7/11, LEX nr 901612) oraz w braku rozstrzygnięcia w przedmiocie odpowiedzialności organu rentowego odnośnie do nieustalenia ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2010 r., II UK 330/09, LEX nr 604220).

Jednocześnie Sąd Najwyższy dopuszczał jednak możliwość złożenia apelacji od wyroku zmieniającego decyzję organu rentowego i niezawierającego orzeczenia o oddaleniu odwołania dotyczącego przyznania renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy lub renty stałej, i podobnie – co do daty przyznania prawa, argumentując, że chociaż treść żądania dotyczącego daty początkowej prawa do renty można wyinterpretować z treści wniosku, co mogłoby uzasadniać częściowe oddalenie odwołania, to ewentualne wady w zakresie tego elementu wyroku należy traktować tak samo jak błędy co do rodzaju renty lub okresu jej trwania, w kwestiach niewymaganych określenia we wniosku (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2008 r., III UZ 17/07, OSNP 2009 nr 7-8, poz. 110). Ten właśnie pogląd został powtórzony w orzeczeniach, w których Sąd Najwyższy przyjmował dopuszczalność zaskarżenia wyroku niezawierającego orzeczenia o oddaleniu odwołania w sprawie o przyznanie renty okresowej w miejsce żądanej renty stałej (por. postanowienie z dnia 13 listopada 2014 r., I UZ 21/14, LEX nr 1544223), w sprawie o stwierdzenie umiarkowanego stopnia niepełnosprawności do określonej daty (postanowienie z dnia 22 sierpnia 2008 r., I UZ 83/12, LEX nr 1619833), w sprawie o składki na ubezpieczenie wypadkowe w określonej wysokości bez orzeczenia pozytywnie lub negatywnie o pozostałej kwocie składek (postanowienie z dnia 5 sierpnia 2011 r., III UZ 17/11, LEX nr 1422061), w sprawie o rentę (postanowienie z dnia 15 października 2015 r., II UZ 23/15, niepublik., w którym Sąd Najwyższy stwierdził, że orzeczenie o przyznaniu renty od określonego dnia zawierało *implicite* rozstrzygnięcie o oddaleniu odwołania co do żądanych świadczeń przeszłych objętych wnioskiem rentowym, i w tym zakresie mogło być zaskarżone w oparciu o art. 367 § 1 k.p.c.).

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejsze zażalenie uważa, że adekwatny w niniejszej sprawie jest drugi z tych poglądów, bowiem w zaskarżonym apelacją wyroku przyznanie emerytury od wskazanej w nim daty wynikało ze stanowiska Sądu pierwszej instancji określającego dzień spełnienia przez ubezpieczonego przesłanek prawa do tego świadczenia (zob. art. 100 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych; jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 748 ze zm.; ustanawiający generalną zasadę, zgodnie z którą prawo do świadczeń określonych w ustawie

powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa), co wyjaśniono wprost w uzasadnieniu wyroku.

Należy mieć na uwadze, że chociaż powagą rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.) objęta jest w zasadzie jedynie sentencja wyroku, a nie jego uzasadnienie, to jednocześnie w orzecznictwie trafnie zwraca się uwagę, że powaga rzeczy osądzonej rozciąga się również na motywy wyroku w takich granicach, w jakich stanowią one konieczne uzupełnienie rozstrzygnięcia, niezbędne dla wyjaśnienia jego zakresu (tak np. Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 15 marca 2002 r., II CKN 1415/00, LEX nr 53284 oraz z dnia 29 marca 2006 r., II PK 163/05, OSNP 2007 nr 5-6, poz. 71).

Biorąc to pod uwagę, powaga rzeczy osądzonej wyroku Sądu pierwszej instancji dotyczy nie tylko prawa do emerytury od 23 grudnia 2013 r., ale również braku tego prawa przed tą datą i również w tym zakresie kreuje konkretną i indywidualną normę prawną wywiedzioną przez sąd z przepisów prawnych zawierających normy generalne i abstrakcyjne w procesie subsumcji określonego stanu faktycznego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 czerwca 2009 r., II PK 302/08, LEX nr 513001). Tym samym przyznanie tym wyrokiem emerytury od określonej daty nie może być traktowane inaczej niż nieuwzględnienie żądania za okres wcześniejszy ze względu na niespełnienie ustawowych warunków prawa do tego świadczenia.

W konsekwencji błędnie przyjął Sąd drugiej instancji, że wyrok Sądu pierwszej instancji nie zawierał substratu zaskarżenia.

Z tych przyczyn zaskarżone postanowienie należało uchylić na podstawie art. 394¹ § 3 w związku z art. 398¹⁶ k.p.c.

Sąd Najwyższy nie orzekł o kosztach postępowania zażaleniowego, dzieląc stanowisko wyrażone w postanowieniu z dnia 8 września 2010 r., II CZ 67/10 (LEX nr 1380906), w którym zaprezentowano pogląd, że w postanowieniach rozstrzygających kwestie incydentalne nie orzeka się w ogóle o zwrocie kosztów tych postępowań, następuje to dopiero w orzeczeniu kończącym całe postępowanie, koszty postępowania incydentalnego ponosi zaś strona, która ostatecznie przegrała sprawę (por. także postanowienia z dnia 10 października

2007 r., II PZ 36/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 319 oraz z dnia 3 marca 2011 r., II UZ 6/11, LEX nr 846583 i powołane w nich orzeczenia).

kc